Posibile influenţe ale culturii landlerilor asupra „hainelor româneşti" de la Gura Râului

Maria ŞPAN*

Gura Râului, village from the region of Mărginimea Sibiului, a Romanian village which has had for centuries, the landsneigh boring with those of Cristian, one of the three villages where the Austrians (called „Landlers") were deported, in 18th century because they didn't want to return to the Catholic Church, having the Evangelical (Lutheran) confession. Inevitably, there were mutual influences between the culture of the citizens of Gura Râului and of those of Cristian. In this article, we present the possible influences of the Landlers' culture on "the Romanian clothes" of Gura Râului.

Keywords: Gura Râului, Mărginimea Sibiului, Transylvania, Landlers, traditional costume
Cuvinte cheie: Gura Râului, Mărginimea Sibiului, Transilvania, landleri, costum tradițional

Vizitând Muzeul Civilizației Populare Tradiționale ASTRA (Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului), am remarcat, chiar la intrarea în expoziția de bază, următorul citat: „...dintre toate țările Europei, Transilvania este poate cea care, pe un teritoriu atât de puțin întins, întruneşte atât de multe neamuri... Poți număra până la douăsprezece popoare deosebite, care-şi păstrează spiritul național, portul, moravurile deosebite şi care trăiesc în bună înțelege"[1]. Cu toate acestea, este inevitabil un minim schimb intercultural între aceste neamuri care convieţuiesc de secole. Este şi cazul unui sat, considerat a fi „pur românesc", din Mărginimea Sibiului, Gura Râului[2], atestat documentar în secolul al XIV-lea, având, actualmente, aproximativ 3600 de locuitori.

Vatra satului se află la ieşirea râului Cibin din munții Cindrel, de aici şi denumirea localității – Gura Râului – şi avantajele oferite locuitorilor satului de apa râului, dar şi de munte şi de şes, toate acestea asigurându-le existența. Prin urmare, ocupațiile principale ale gurenilor, în trecut, erau jogăritul, pădurăritul, păstoritul şi agricultura. Actualmente, lemnăritul, agricultura sunt ocupații principale în sat, deşi tot mai mulți tineri merg la serviciu la Sibiu. „Gura Râului se dovedeşte a fi una dintre cele mai reprezentative localități ale Mărginimii Sibiului, prin puritatea cu care au fost păstrate portul şi tradițiile populare"[3]. Iar portul în alb şi negru încă se mai poartă duminica şi la sărbători. Vecinii limitrofi ai Gurii Râului sunt Orlatul la nord-vest, Cistianul[4] la nord, Poplaca la est, Răşinariul la sud şi Jina la vest[5]. Cristianul a fost localitate, cu preponderență, săsească. Dacă primii colonişti germani (numiți, la Cristian, saşi) au venit în zonă în secolul al XII-lea în vederea apărării granițelor Transilvaniei, în secolul al XVIII-lea, în vremea împăratului Carol al VI-lea şi a Mariei Tereza, aproximativ 4 000 mii de protestanți austrieci (de confesiunea evanghelică luterană, numiți, mai apoi, „landleri") au fost deportați în peste 20 de localități din sudul Transilvaniei - o mare parte dintre aceştia în trei localități: Turnişor (înglobat în 1951 în municipiul Sibiu), Cristian şi Apoldu de Sus -, pentru că nu au dorit să revină în sânul Bisericii Catolice. Astfel, prin procesul numit „transmigrație", „landlerii" au fost deportați la marginea Imperiului Austriac. Cele trei localități „au primit grupuri mari de „landleri", aceştia reuşind să-şi păstreze tradițiile şi obiceiurile specifice"[6]. Denumirea de „landler"

---

*doctor; cercetător independent; e-mail:mariaanastasia@yahoo.com

[1] *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, serie nouă, vol. I (1801-1821), Ed. Academiei Române, Bucureşti, 2004, p. 582 în *Anexa nr. 1 la Caietul de sarcini nr. 4.745 / 19.05.2016 Plan tematic – istoric şi descrierea secțiunilor expoziționale Expoziția de bază (Târgul / Schimbul) – Sala 1 şi Expoziția temporară (Producția) – Sala 2*, http://patrimoniudeschis.ro/wp-content/uploads/2016/05/Anexa-1-Concept-expozitional-general.pdf accesat în data de 21.11.2016.

[2] Din punct de vedere administrativ, Gura Râului este comună cu administrație proprie, având ca reşedință satul Gura Râului.

[3] Nicoară Maria, *Învățătorul – păstrător al tradițiilor satului românesc*, Lucrare metodico-ştiințifică pentru obținerea gradului didactic I, Colegiul Pedagogic „Andrei Şaguna" Sibiu, 1999, p. 3.

[4] Strada XXI din Cristian se numeşte „Drumul Gurenilor" (germ. *Gurenerweg*) conform *Patrimoniu şi civilizația apei în comuna Cristian - ghid turistic de prezentare traseu tematic*, Grossau, Casa de presă şi Editură Tribuna Sibiu, 2015, p. 120.

[5] *Comuna Gura Râului județul Sibiu*, Ghid turistic, Programul Național de Dezvoltare Rurală, Aferent proiectului: „Trasee turistice, comuna Gura Râului, județul Sibiu", 2016, p. 5.

[6] *Patrimoniu şi civilizația apei în comuna Cristian - lucrare monografică pentru încurajarea activităților turistice*, Grossau, Casa de presă şi Editură Tribuna Sibiu, ASTRA MUSEUM, Cristian, 2015, p. 143.

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

vine de la locul de origine a unei părți din grupul celor deportați[7], în limba germană „Landl" (țărișoară) fiind numele unei regiuni istorice din Austria cuprinse între Wels, Gmunden şi Vöcklabruck[8]. „Cele mai mari dificultăți le-au avut landlerii din Cristian (56% saşi față de 44% landleri, în 1984), comunitatea lor fiind sensibil mai mică decât cea săsească[9], integrarea evoluând mai greu decât în Apoldu de Sus sau Turnişor. Disputele dintre cele două comunități aveau la bază suspiciunea legată de dorința păstrării identității comunitare, fiecare grup (saşi sau landleri) dorind să nu fie asimilat de celălalt grup"[10]. Landlerii vorbeau un dialect german pe care saşii nu-l înțelegeau. Astfel, slujbele la biserica evanghelică erau ținute, la început, doar în dialectul săsesc, apoi, la Cristian, predicile erau ținute de preot într-o duminică în dialect săsesc, iar în cealaltă în dialectul landlerilor, pentru ca mai apoi să se țină în limba germană. În biserică, într-o parte, puțin mai în față, stăteau saşii, iar în cealaltă parte landlerii.

Inevitabil, au existat influențe reciproce între cultura locuitorilor din Gura Râului şi a „saşilor" din Cristian. Preotul Ioachim Muntean, cel care a scris *Monografia economică-culturală a comunei Gura Rîului* în anul 1896, menționa: „Trăind însă veacuri de-arîndul în amestec cu felurite seminții străine, e lucru dela sine înțeles, că nu numai limba, ci şi celelalte deprinderi ale noastre au suferit anumite schimbări; fondul însĕ sau rădĕcina a rĕmas. Îndeosebi poporațiunea comunelor de pe pămêntul aşa numit săsesc, între care se numĕră şi comuna noastră, a împrumutat multe apucături şi bune şi rele dela Saşi, cu care vrênd-nevrênd a avut multe daraveri"[11].

Trăind o vreme la Gura Râului, studiind „hainele româneşti" de acolo, stând de vorbă cu gurenii, am constatat unele posibile influențe între locuitorii Gurii Râului şi „saşi". Căci doar de câțiva ani am aflat de termenul de „landler". În Gura Râului, nu am auzit vreodată să se folosească. Saşii şi landlerii erau denumiți aici, generic, „saşi". De altfel, românii din Cristian îi numeau pe landleri, „saxoni". De amintit că, în istoria celor două localități, a existat şi un moment mai tensionat: în 1797, Cristianul a fost în litigiu cu Gura Râului pentru păduri[12].

În primul rând, se observă, totuşi, o oarecare admirație rămasă încă vie în memoria gurenilor față de „rânduiala" săsească, față de hărnicia şi caracterul lor. Marina Ihora 77 ani, din Gura Râului spune: „ne plăcea când o fost saşii, ne plăcea. Oamenii o fost nişte oameni chibzuiți, cu rânduială. A nost ducea multe lemne-n Cristian la saşi, blane de foc. Apăi zicea: *Tu, dimineața, când se scoală copiii, apoi le face ceai ori cafei*, c-ajungea, pân' nu plecau copiii la şcoală. Sasu te băga în casă, nu pe mine, pe el, şi punea cupa de vin pe masă. Şi zicea: *Bei?* Ori nu zicea nici aşea. Dacă nu luai să bei, el nu te mai ruga al doilea. Aşa au ei rânduiala lor. Da' punea, de câte ori nu le spun şi la ai noşti, şi la alții i-am spus: pâine cu unsoare. Sănătoasă, nu ca margarina. Ceai şi pâine cu unsoare. Şi cu pâine cu unsoare le punea şi la şcoală. Mai spunea bărbatu când ducea lemne. Ş-apăi dacă luai săsoaică în câmp[13], că venea din Cristian pe jos pân' la cruce, unde-s crucile ălea mari, la răscruce. Ş-apăi găseai săsoici acolo la cruce şi le luai în câmp. Le luai la lucru. Da' veneau cu mâncarea lor şi cu apa lor. N-aveai treabă cu ele. Sara le dai banii, săpam şi io în rând cu ele. Nu numai io luam…la seceră, la sapă… da ele veneau cu mâncarea lor şi cu apa lor şi aveau apă grea în Crişţian… da' ele aşa erau învățate. "

<u>Câteva dintre influențele aşa-zis „săseşti" remarcate la Gura Râului,</u> în primă fază, au fost:

Modul de construcție a caselor din sat - „Elementele de împrumut, rezultat al influențelor venite dinspre centrul Europei, devin importante în construcțiile cele mai recente. Acestea din urmă fac ca satele româneşti să se asemene cu cele săseşti vecine […]. Asemănările privesc exteriorul

---

[7] *Idem*, p. 142.

[8] Găină Ramona, *Povestea ultimilor landleri, germanii deportați în România pentru că au refuzat să accepte religia catolică*, publicat în data de 28.08.2015 ora 6:03 în ziarul electronic adevarul.ro http://adevarul.ro/locale/sibiu/povestea-ultimilor-landleri-germanii-deportati-romania-refuzat-accepte-religia-catolica-1_55df0cfcf5eaafab2cf88486/index.html accesat în data de 11.06.2016.

[9] În 1930, la Cristian, populația germană (saşi şi landleri) era de 2523 (dintr-o populație totală de 3525), în 1977 - populația germană (saşi şi landleri) era de 2610 (dintr-o populație totală de 4573), conform BotteschMartin, *LandlerBüchlein*, Mediaş, Editura Central, 2004, p. 44.

[10] *Patrimoniu şi civilizația apei în comuna Cristian…*, p. 145.

[11] Muntean Ioachim, *Monografia economică-culturală a comunei Gura Rîului*, Sibiu, Tiparul Institutului Tipografic, 1896, p. 140-141, în capitolul *25. Deprinderi*, subcapitolul *e) Limbă, Moravuri, Obiceiuri*.

[12] *Patrimoniu şi civilizația apei în comuna Cristian…*, p. 150.

[13] După ce li s-au luat pământurile odată cu Reforma Agrară din 1921, saşii lucrau pe unde puteau.

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

construcţiilor, decorul lor, aspectul străzilor"[14]. De obicei, curţile sunt podite cu pietre, iar casele se află în apropierea străzii, una dintre laturile casei fiind spre stradă. „Se consideră că această trăsătură pe care o au satele din zonă s-ar datora unei influenţe a aşezărilor săseşti din partea de şes a Depresiunii Sibiului"[15].

Uliţă din Gura Râului

Street from Gura Râului

„Rânduială ca la saşi" în ceea ce priveşte casele, curţile, curăţenia din casă, din curte şi din faţa curţii.

Interiorul caselor cu perdeluţe şi lucruri de mână asemănătoare.

Camere amenajate cu obiecte ale saşilor şi landlerilor (Biserica Evanghelică fortificată din Cristian) şi interior casă Gura Râului

Room with Saxon and Landler objects (Fortified Evangelical Church of Cristian) and a room from Gura Râului

[14]Stahl Paul H., *Case şi acareturi din Mărginimea Sibiului 1953-1958*, Colecţia de studii şi eseuri – antropologie, nr. 17, Bucureşti, 2005, p. 7.

[15]Irimie Cornel, Dunăre Nicolae, Petrescu Paul, *Mărginenii Sibiului, civilizaţie şi cultură populară românească*, Bucureşti,Editura Ştinţifică şi Enciclopedică, 1985, p. 139.

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

Costumul de nuntă, al miresei tradiționale din Gura Râului este influențat de portul săsesc – prezintă sarafanul din dantelă îmbrăcat peste piesele de bază ale costumului tradițional din sat.

Miri din Gura Râului, 1955

Bride and groom from Gura Râului, 1955

Limbajul – mai multe cuvinte din limbajul gurenilor sunt adaptate din limba germană. Iată câteva: **driholț** = germ. *Drehholz* (ro. sucitor), **șustăr** = germ. *Schuster* (ro. cizmar),**șurț** = germ. *Schürze* (ro. șorț), **șnaidăr**= germ. *Schneider* (ro. croitor), **laiber** = germ. *Leibel* (ro. haină țărănească din postav), **țuric** = germ. *Zurück*(ro. înapoi), **ia** = germ. *Ja* (ro. da), *musai* = germ. *muss sein* (ro. trebuie să fie), **fain** = germ. *Fein* (ro. fin).

Rețete – am regăsit rețete asemănătoare, la gureni și landleri, de plăcintă cu fructe și ou cu smântână pe deasupra. Se pare că și uleiul de sâmburi de bostan, caracteristic austriecilor, ar fi fost adus în zonă de landleri. La Gura Râului, încă mai există piue de ulei unde se produce, încă, ulei de sâmburi de bostan.

Fanfara.„În zona Sibiului, datorită influenței benefice a saşilor, descoperim formații de suflători încă de la începutul secolului al XIX-lea. În anul 1808, pastorul Martin Arz din Cristian consemna în memoriile sale existența unei fanfare în această localitate. Din cronica localității întocmită de Iosif Eckenreiter aflăm că în perioada anilor 1880-1887, în Cristian exista o fanfară particulară al cărei conducător era Mihael Konnerth, de meserie rotar iar în 1887 i-a ființă o nouă fanfară pe lângă biserică condusă de Martin Krauss. Ziarul sibian „Hermannstadter Zeitung" din 16 mai 1868 ne aduce ştirea că în Apoldu de Sus a existat o fanfară care a întâmpinat locțiitorul comitelui din Sibiu în vizita sa în această localitate. În aceeaşi perioadă de timp sunt semnalate muzici de fanfară şi în alte localități precum Şelimbăr, Cisnădie, Mediaş, Turnişor şi Sibiu"[16]. Remarcăm că existau fanfare în toate cele trei

[16]Ursu Ioan, interviu acordat lui Dumitru Chiseliță pentru articolul acestuia intitulat *Sibiu – file din istoria muzicii militare*, în ziarul electronic Tribuna, articol publicat în data de 18.08.2008, ora 22:24, http://www.tribuna.ro/stiri/cultura/sibiu-file-din-istoria-muzicii-militare-25053.html accesat în data de 22.11.2016.

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

localități unde s-au stabilit landlerii. La Gura Râului, Nicolae Hanzu (1889-1976), dascăl model și conservator al tradițiilor locale, folclorist, compozitor și dirijor, a fost, printre altele, organizatorul unei fanfare locale cu 27 instrumentiști[17].

În sat, termenul folosit pentru costum populareste de „haine românești". Căci „**haine nemțești**" sunt denumite hainele de zi cu zi, care nu fac parte din portul popular. Dar și în „hainele românești", am observat posibile influențe ale culturii landlerilor. De la bun început, precizăm că **posibilele influențe ale culturii landlerilor în costumul de la Gura Râului** nu sunt majore (nu au schimbat structura costumului, ci, poate, au influențat anumite detalii), dar sesizabile vizual. De aceea, în cele de mai jos, voi expune anumite ipoteze care rămân a fi demonstrate și mai bine în cercetările următoare.

Cine pe cine a influențat în crearea costumului popular dintre gureni, sași, landleri. Prezentul articol se vrea a fi doar începutul unei cercetări cu privire la această temă atât de largă, de interesantă, dar și necercetată până acum.

Ceea ce m-a determinat să pornesc acest studiu a fost expoziția „Landleri printre sași"[18] în cadrul căreia am observat, pe pernele landlerilor expuse acolo, modele aproape identice cu modelele de pe iile de Gura Râului.

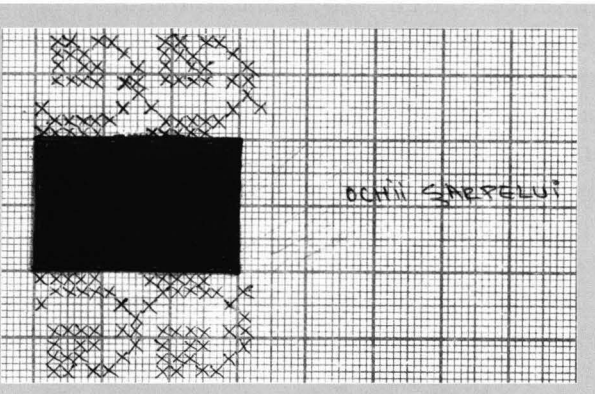

Model pernă landleri, din expoziția *Landleri printre sași*, și modelul „ochii șarpelui" de pe o ie din Gura Râului

Model on a Landler cushion, from the *Landlers between the Saxon* exhibition, and the „snake eyes" model from a feminine traditional shirt (*ie*) of Gura Râului

Model pernă landleri, din expoziția *Landleri printre sași*, și modelul „bumbuleți" de pe o ie din Gura Râului

Model on a Landler cushion, from the *Landlers between the Saxon* exhibition, and the „small buttons" model from a feminine traditional shirt (*ie*) of Gura Râului

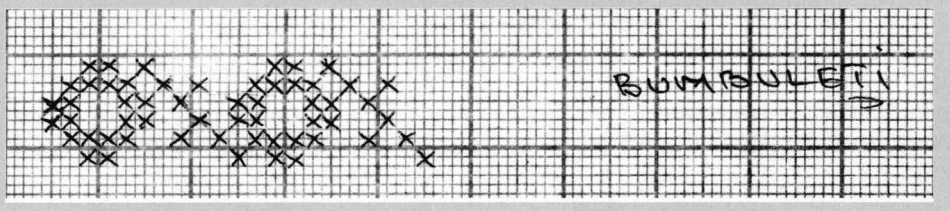

[17] *Comuna Gura Râului județul Sibiu*... p. 9.

[18] Expoziție deschisă publicului în perioada 27 iunie și 27 august 2014, realizată de Camelia Ștefan și Simona Malearov din cadrul Muzeului de Etnografie Săsească „Emil Sigerus"(Complexului Național Muzeal Astra).

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

Faptul că modelele nu sunt perfect identice, ci aproape identice, ne confirmă încă o dată o posibilă influenţă a landlerilor asupra costumului gurănesc. Cu siguranţă, gurencele nu au avut posibilitatea să scoată modelele văzute, ci probabil că au încercat să le redea cât mai fidel, din memoria şi cu ajutorul ochiului format în a „coase" ii. Probabilitatea ca landlerii să-i fi influenţat pe gureni în preluarea acestor modele există pentru că marele specialist în istoria costumului, doamna profesoară Adina Nanu, îmi spunea, într-o convorbire, că dacă florile care apar pe iile de Gura Râului nu sunt stilizate, atunci cu siguranţă ele au fost preluate de la „saşi", florile provenind în costume din perioada rococo. Dar dacă ţinem cont de faptul că rococo-ul a apărut în Franţa în secolul al XVIII-lea, răspândindu-se rapid în ţările din Europa, este posibil ca elementele rococo-ului în broderii să fi fost aduse în această zonă chiar de landleri, sosiţi în acelaşi secol în sudul Transilvaniei. De remarcat că, la Cristian, „încastrarea altarului în stil rococo a fost adăugată la sfârşitul sec. al XVIII-lea"[19].

Cromatică

Elementele costumului feminin de la Gura Râului sunt: *ia, poalele, brâul, şurţele (şurţ şi crătinţă), cheptarul, păstura*. Costumul masculin e compus din: *izmene* (iarna purtând numele de *nădragi* sau *cioareci*), *cămeşă, şerpar, cheptar, pălărie/căciulă*. Costumul de Gura Râului este cel mai simplu costum din Mărginimea Sibiului.

„Culoarea în alb şi negru"[20] o regăsim nu numai la landleri (coloristică frecventă în tot ansamblul costumului lor[21]), ci şi în costumul de Gura Râului, costum în care aproape că a dispărut culoarea odată cu încercarea Asociaţiunii ASTRA[22] de a crea un „costum naţional" ca formă de rezistenţă faţă de dominaţia austro-ungară, în Transilvania începutului de secol XX, dar este posibil ca şi influenţele landlerilor – protestanţi – să fi dus la acest costum atât de sobru la Gura Râului.

Costum tradiţional feminin de landleriţă din expoziţia *Landleri printre saşi* şi costumul tradiţional feminin din Gura Râului

Landler feminine traditional costume from *the Landlers between the Saxon* exhibition, and feminine traditional costume fromGura Râului

[19] *Comuna Cristian, Judeţul Sibiu*, Colecţia „Micromonografii locale" 16, Editura Etape, Sibiu, 1999, p. 22.
[20] Pastoureau Michel, *Negru. Istoria unei culori*, Chişinău, editura Cartier, 2012, p. 135.
[21] Ştefan Camelia, Malearov Simona, *Landleri printre saşi*, Sibiu, Editura „ASTRA Museum", 2014, p. 54.
[22] A se vedea capitolul *Patrimoniul cultural ca substrat al culturii noastre majore. Problema costumului naţional românesc în Transilvania, în secolul trecut* al cărţii Marica George Em., *Studii de istoria şi sociologia culturii române ardelene din secolul al XIX-lea*, vol. I, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977, p. 246.
De altfel, conform doamnei Irmgard Sedler, specialist în istoria şi costumul tradiţional al landlerilor de pe teritoriul Transilvaniei, portul românesc din Mărginimea Sibiului este o adaptare a tradiţiei zonei la moda europeană a timpului. Acest proces se înscrie într-o tendinţă general europeană în sensul reînnoirii costumului, în tendinţa de a-l prezenta într-o unitate regională (şi naţională), care sa sugereze unitatea culturala. Doamna Sedler continua menţionând că „filiera prin care reuşeau sa cunoască această modă era, bineînţeles, cultura săsească, ce a fost mereu sensibilă la ceea ce se întâmplă în vest, în zona de provenienţă a culturii săseşti". Aduc mulţumiri doamnei Irmgard Sedler, dânsa mi-a adus unele lămuriri pe acest subiect, într-o corespondenţă din august 2008.

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

Căci „în opinia Reformei, haina este întotdeauna semnul ruşinii şi al păcatului"[23] din acest punct de vedere, viziunea celor de la Gura Râului e diferită, căci haina îmbracă trupul care, în credinţa lor ortodoxă, este considerat a fi templul Duhului Sfânt. Pastoureau continuă: „ea este legată de Cădere, iar una dintre funcţiile sale principale constă în a-i aminti omului decăderea sa. Iată de ce trebuie să fie semn de umilinţă şi de constrângere, să fie sobră, simplă, discretă, să se adapteze la natură şi la activităţile omului"[24]. Legat de culori, el spune că „această căutare a simplicităţii şi a severităţii se exprimă printr-o paletă vestimentară din care lipsesc toate culorile vii, considerate dezonorante: roşul şi galbenul, în primul rând [...] În schimb, sunt folosite din abundenţă culorile întunecate, în primul rând tonurile negre, gri, brune"[25]. Menţionăm că, faţă de portul săsesc, mai colorat şi bogat ornamentat, cel al landlerilor era mult mai sobru.

Şurţul

Şurţul este purtat de femeile din Gura Râului, atât la „hainele nemţeşti" (nu doar negru, ci şi în nuanţe de gri, bleumarin, albastru), cât şi la „hainele româneşti" (şurţul negru este purtat de femeile în vârstă, de cele în doliu, sau în timpul unui post). Doamna Irmgard Sedler menţionează că, în cazul landlerişelor, „la costul de doliu nu se mai ţinea seama de norma cromatică impusă de vârstă: *De erai în doliu, musai să umbli cu negru.* Chiar şi copiilor mici li se legau în faţă şorţuleţe negre..."[26].

Şorţuri putate de landlerişe (foto din Muzeul Landlerilor din Cristian), respectiv gurănce

Aprons worn by Landler women (photo from The Landlers' Museum of Cristian), and aprons worn by the women from Gura Râului

[23]Pastoureau Michel, *op. cit.*, p.148.
[24]*Ibidem.*
[25]*Ibidem.*
[26]Sedler Irmgard, *Istoria "landlerilor" din Transilvania. Identitate de grup în oglinda comportamentului vestimentar (secoul al XVIII-lea – secolul XX-lea),* Partera a II-a in *Studii şi comunicări de etnologie*, tomul XIX, serie nouă, Editura Academiei Române, Sibiu, 2005, p. 185.

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

Landlerițe cu șorț dintr-o fotografie a expoziției *Landleri printre saşi* şi şorțuri din Gura Râului

Landler women with apron (photo from the *Landlers between the Saxon* exhibition) and aprons from Gura Râului

Pliseul

Landleriță cu poale plisate (expoziție *Landleri printre saşi*) şi poalele plisate de la Gura Râului

Landler woman with pleated skirt (the *Landlers between the Saxon* exhibition) and pleated skirt from Gura Râului

Pliseul poalelor este comun landlerițelor şi gurăncelor. Nu am remarcat în fotografiile de la început de secol XX ca poalele de la Gura Râului să fi fost plisate.

Legat de momentul trist al deportării landlerilor şi a saşilor în Rusia (1945-1949)[27], doamna Sedler notează un episod impresionant din lagăr, relatat de o landleriță din Alțâna (M. Sch.): „Trist, da cu adevărat adevărat, cu hainele noastre erai mai mult încurcată decât ajutată. [...] La ce bun o fi făcut mamele noastre iile cu atâtea **pliuri**? Numai ca s-arate lumii că-s fudule! Halal modă! [...] Când era musai s-o speli, pe frig acolo în Rusia, ne jeleam degetele frecând cutele alea de cânepă. [...] Alea erau bune, numai să fie de gazdă păduchilor"[28]. Multe „încrețituri" se regăsesc şi la ia din Gura Râului (la gât şi în partea de jos a mânecilor, la fel ca la iile landlerițelor).

[27]În 1945, sunt deportați 348 de etnici germani din Cristian în Rusia conform *Patrimoniu şi civilizația apei în comuna Cristian - ghid turistic de prezentare traseu tematic*..., p. 52.
[28]*Idem*, p. 189.

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

Ie şi pieptar din catifea al landlerițelor (expoziție *Landleri printre saşi*) şi ia şi pieptarul din catifea al gurăncelor

The feminine shirt and the velvet vest of the Landler women (*the Landlers between the Saxon* exhibition) and the feminine shirt (ia) and the velvet vest of the women from Gura Râului

Material: catifeaua ce se regăseşte la saşi, landleri, dar şi la gurănce – adoptat fiind în sat în secolul XX.

În vestimentația feminină - separarea clară a pieselor de îmbrăcăminte pentru partea superioară a corpului şi pentru cea inferioară. La Gura Râului este la fel. Nu se ştie dacă vreodată piesele de îmbrăcăminte pentru partea superioară a corpului şi pentru cea inferioară erau unite, lucru întâlnit în alte regiuni ale României unde cămaşa este legată de poale.

Pălăriile din paie ale landlerițelor (expoziție *Landleri printre saşi*) şi pălăriile din paie ale gurăncelor

The straw hats of the Landler women (the *Landlers between the Saxon* exhibition) and the straw hats of the women from Gura Râului

Pălăria de paie

Observăm o oarecare admirație a gurăncelor față de „săsoaice", dar în acelaşi timp, gurăncele nu doresc să se lasă mai prejos decât vecinele lor. Se spunea că landlerii ar fi fost mai harnici decât saşii, de aici un plus de admirație față de ei. Considerăm că locuitorii Gurii Râului au împrumutat elemente culturale de la landleri, pe care le-au adaptat la specificul național românesc, subliniind identitatea națională şi înglobând totul în caracterul local.

Privind broderiile, Marina Ihora 77 ani, din Gura Râului spune: „N-am prea fost pe la ele să văd cum le făcea. Da avea broderie". În ceea ce priveşte lucrul fin al pălăriilor de paie, menționează: „Ălea

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

iar îs făcute ia de demult aceea fină, de sas, de săsoaice. No, cât a fi lucrat la împletitura ceea şi ce grău a hi fostă cu paiele aşa subţiri. Şi ui la colţii la cearşaf îs făcute de săsoici în fileu, nu-i croşetat. Îi zicea în fileu. Vezi ce lucru fin? De săsoici îi făcut. Pălăriile îs făcute tot de săsoici. Ălea faine, care le ai la biserică...cine mai are. Care are una o grijeşti ca pe ochii. Mai demult, când trăia şi mama, numa' cu de ălea mereai şi-n câmp...veneau săsoicile. Dac-o chierzi, nu ţ-o mai dă nime'".

Şi landlerişele şi săsoicile purtau această pălărie, doar că unele purtau, la pălărie, o floare de-o parte, celelalte de cealaltă parte.

Hainele „nemţeşti" ale femeilor

Este uimitoare asemănarea între hainele de toate zilele ale landlerişelor şi „hainele nemţeşti" ale gurăncelor – cămaşa închisă la culoare, cu „picăţele" albe, fusta de culoare închisă, puţin mai evazată, şorţul nelipsit care arată vrednicia femeii, apoi modul de purtare a pălăriei de paie, peste păstura cu care femeia este legată la cap.

Hainele de toate zilele ale landlerişelor (expoziţie *Landleri printre saşi*) şi „hainele nemţeşti" ale gurăncelor

Everyday clothes of the Landler women (the *Landlers between the Saxon* exhibition) and „the Saxon clothes" of the women from Gura Râului

Laibărul şi cizmele cu tureac

Laibărul sau haina din postav purtată de gurăni la costumul popular de iarnă seamănă mult cu cea purtată de landleri – aceeaşi lungime, acelaşi croi, două rânduri de nasturi. Chiar şi cizmele sunt la fel, şi croiul pantalonilor bufanţi în partea de sus ai landlerilor sunt ca şi cei purtaţi de gurăni la „hainele nemţeşti". Acest lucru se explică prin faptul că mulţi dintre saşi şi landleri erau meseriaşi organizaţi în bresle – şustări, croitori, lucrători în piele, fierari etc. Românii erau uneori acceptaţi ca ucenici şi „furau" meserie, alţii doar cumpărau lucruri produse de saşi sau landleri. De aici şi denumirile unor meserii, în limba română, care provin din limba germană.

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

Hainele şi cizmele landlerilor (foto din Muzeul Landlerilor din Cristian) şi „hainele româneşti" de iarnă ale gurănilor

The clothes and the boots of Landlers (photo from The Landlers' Museum of Cristian) and winter „the Romanian clothes"of the men from Gura Râului

Şerparul

Dispozitiv de făcut şerpare (foto din Muzeul Landlerilor din Cristian) şi fotografie în care sunt vizibile şerparele gurănilor

Belt making „machine" (photo from The Landlers' Museum of Cristian) and photo where the men's belt from Gura Râului are visible

Începând cu1990, an în care saşii şi landlerii au început să plece din Cristian spre Germania şi Austria - în 1990, din localitate au plecat 1217 de saşi şi landleri[29] -, aceştia veneau la Gura Râului pentru a-şi vinde lucrurile – haine, alimente, diverse obiecte din casă. Dacă vreun guran era văzut, în acea perioadă, purtând o haină mai largă, nu era întrebat „Pe cine-ai mai scăldat?", ci i se spunea direct „O fost mare sasu'!". În 1996, la Cristian, mai sunt menţionaţi doar 70 de saşi şi landleri[30].

Un detaliu interesant este că Muzeul Landlerilor din Cristian („casa muzeu") „a fost inaugurat la 10 iulie 1969, în cadrul festivalului cultural „Cibinium - 69", odată cu muzeul de la Gura Râului"[31].

[29]Camelia Ştefan, Simona Malearov, *op. cit.*, p. 32.
[30]*Ibidem.*
[31]*Patrimoniu şi civilizaţia apei în comuna Cristian - ghid turistic de prezentare traseu tematic*..., p. 86.

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

Într-o scrisoare primită de la doamna profesoară Adina Nanu în august 2008, am primit următorul îndemn care m-a impulsionat în a scrie acest articol: „În concluzie, mi-ar plăcea ca în ce vei scrie în continuare să nu te opreşti la constatări ci să te întrebi de ce arată lucrurile cum arată şi să faci ipoteze de lucru încercând să găseşti răspunsuri chiar hazardate (care se acceptă dacă sunt anunţate ca atare). Adică te îndemn să intri cu îndrăzneală în codrul des şi să nu te laşi până nu găseşti un luminiş, până nu te lămureşti singură ca să zici cu satisfacţie *Aha!*".

BIBLIOGRAFIE

Bottesch Martin, *Landler Büchlein*, Mediaş, Editura Central, 2004.

Irimie Cornel, Dunăre Nicolae, Petrescu Paul, *Mărginenii Sibiului, civilizaţie şi cultură populară românească*, Bucureşti, Editura Ştinţifică şi Enciclopedică, 1985.

Marica George Em., *Studii de istoria şi sociologia culturii române ardelene din secolul al XIX-lea*, vol. I, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977.

Muntean Ioachim, *Monografia economică-culturală a comunei Gura Rîului*, Sibiu, Tiparul Institutului Tipografic, 1896.

Nicoară Maria, *Învăţătorul – păstrător al tradiţiilor satului românesc*, Lucrare metodico-ştiinţifică pentru obţinerea gradului didactic I, Colegiul Pedagogic „Andrei Şaguna" Sibiu, 1999 de 11.06.2016.

Pastoureau Michel, *Negru. Istoria unei culori*, Chişinău, editura Cartier, 2012.

Sedler Irmgard, *Istoria "landlerilor" din Transilvania. Identitate de grup în oglinda comportamentului vestimentar (secolul al XVIII-lea – secolul XX-lea),* Partea a II-a în *Studii şi comunicări de etnologie*, tomul XIX, serie nouă, Editura Academiei Române, Sibiu, 2005.

Stahl Paul H., *Case şi acareturi din Mărginimea Sibiului 1953-1958*, Colecţia de studii şi eseuri – antropologie, nr. 17, Bucureşti, 2005.

Ştefan Camelia, Malearov Simona, *Landleri printre saşi*, Sibiu, Editura „ASTRA Museum", 2014.

Călători străini despre Ţările Române în secolul al XIX-lea, serie nouă, vol. I (1801-1821), Ed. Academiei Române, Bucureşti, 2004.

Comuna Cristian, Judeţul Sibiu, Colecţia „Micromonografii locale" 16, Editura Etape, Sibiu, 1999.

Comuna Gura Râului judeţul Sibiu, Ghid turistic, Programul Naţional de Dezvoltare Rurală, Aferent proiectului: „Trasee turistice, comuna Gura Râului, judeţul Sibiu", 2016.

Patrimoniu şi civilizaţia apei în comuna Cristian - ghid turistic de prezentare traseu tematic, Grossau, Casa de presă şi Editură Tribuna Sibiu, 2015.

Patrimoniu şi civilizaţia apei în comuna Cristian - lucrare monografică pentru încurajarea activităţilor turistice, Grossau, Casa de presă şi Editură Tribuna Sibiu, ASTRA MUSEUM, Cristian, 2015.

Chiseliţă Dumitru, *Sibiu – file din istoria muzicii militare*, ziarul electronic Tribuna, articol publicat în data de 18.08.2008, ora 22:24, http://www.tribuna.ro/stiri/cultura/sibiu-file-din-istoria-muzicii-militare-25053.html accesat în data de 22.11.2016.

Găină Ramona, *Povestea ultimilor landleri, germanii deportaţi în România pentru că au refuzat să accepte religia catolică*, publicat în data de 28.08.2015 ora 6:03 în ziarul electronic adevarul.ro http://adevarul.ro/locale/sibiu/povestea-ultimilor-landleri-germanii-deportati-romania-refuzat-accepte-religia-catolica-1_55df0cfcf5eaafab2cf88486/index.html accesat în data11.06.2016.

Listă de informatori:

Marina Ihora 77 ani, Gura Râului
Mioara Cătoiu 44 ani, Gura Râului
Ioan Lăpădat 32 ani, Gura Râului

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro

Mulţumiri speciale:
Doamnei Profesoare Adina Nanu, pentru încurajare şi pentru îndemnul de a duce mai departe cercetarea în domeniul costumului tradiţional.
Cameliei Ştefan şi Simonei Malearov din cadrul Muzeului de Etnografie Săsească „Emil Sigerus", Complexului Naţional Muzeal Astra, pentru permisiunea de a fotografia expoziţia ***„Landleri printre saşi"*** deschisă publicului în perioada 27 iunie şi 27 august 2014.
Familiei domnului profesor Mircea Bican, din Cristian, pentru informaţiile şi materialele puse la dispoziţie.
Primăriei Cristian şi doamnei bibliotecare Mihaela Dănuleţiu pentru amabilitatea arătată la momentul vizitării Muzeului Sătesc (Muzeul Landlerilor din Cristian).
Bisericii Evanghelice fortificate din Cristian.

www.muzeulastra.com / www.cimec.ro